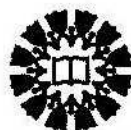

سکه‌های ایران در دوره اسلامی
از آغاز تا برآمدن سلجوقیان

دکتر حسن رضایی باغبیدی

تهران

۱۳۹۳

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)
مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی

سرشناسه: رضائی باغییدی، حسن، ۱۳۴۵۔

عنوان و نام پدیدآور: سکه‌های ایران در دوره اسلامی: از آغاز تا برآمدن سلجوقیان / حسن رضائی باغبیدی.

مشخصات نشر: تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی، ۱۳۹۳.

مشخصات ظاہری: سبز، ۷۴۵ ص: مصور (بخشی رنگی)، ۲۲ × ۲۹ س م.

فروستہ: «سمت»؛ ۱۸۴۶ء۔ باستان شناسی؛ ۶۷۔

شماره: ۵۵-۲۰۶۰۰۹۷۸ ۴۰۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست نویسی: فیفا

Hassan Rezai Baghbidi. The Islamic Coins of Iran: From the Beginning to the Rise of the Seljuqs.

یادداشت: پشت جلد به انگلیسی:

یادداشت: کتابنامه: ص. ۶۲۳-۶۳۲.

یادداشت: تمایه.

موضوع: سکه‌های ایرانی

موضوع: سکه‌شناسی — ایران — تاریخ

شناسنامه افروده: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی.

۱۳۹۳ رده‌بندی کنگره: ۸ س ۶ ر ۳۷۶۶ CJ

رده‌بندی دیویتی: ۷۳۷/۴۹۵۵

شماره کتابشناسی ملی: ۳۶۵۶۳۷۳

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)

مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی

سکه‌های ایران در دوره اسلامی: از آغاز تا پیرآمدن سلجوقیان

دکتر حسن رضائی باغبیدی (استاد دانشگاه تهران)

چاپ اول: پاییز ۱۳۹۳

تعداد: ۱۰۰۰

حروفچینی و لیتوگرافی: «سمت»

چاپ: گلهاء (قم)، صحافى: زرین (قم)

قیمت: ۴۰۰۰۰۰ ریال. در این نوبت چاپ قیمت مذکور ثابت است و فروشندگان و عوامل توزیع مجاز به تغییر آن نیستند.

نشانی: ساختمان مرکزی: تهران، بزرگراه جلال آل احمد، غرب پل یادگار امام (ره)، روبه روی پمپ گاز، کد پستی ۱۴۶۳۶، تلفن

.FFVF6V5.-2

www.samt.ac.ir

info@samt.ac.ir

هر شخص حقیقی یا حقوقی که تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه ناشر، نشر یا بخش یا عرضه یا تکثیر یا تجدید چاپ نماید، مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

سخن «سمت»

یکی از هدفهای مهم انقلاب فرهنگی، ایجاد دگرگونی اساسی در دروس علوم انسانی دانشگاهها بوده است و این امر، مستلزم بازنگری منابع درسی موجود و تدوین منابع مبنایی و علمی معتبر و مستند با در نظر گرفتن دیدگاه اسلامی در مبنای و مسائل این علوم است.

ستاد انقلاب فرهنگی در این زمینه گامهایی برداشته بود، اما اهمیت موضوع اقتضا می کرد که سازمانی مخصوص این کار تأسیس شود و شورای عالی انقلاب فرهنگی در تاریخ ۶۳/۱۲/۷ تأسیس «سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها» را، که به اختصار «سمت» نامیده می شود، تصویب کرد.

بنابراین، هدف سازمان این است که با استمداد از عنایت خداوند و همت و همکاری دانشمندان و استادان متعهد و دلسوز، به مطالعات و تحقیقات لازم بپردازد و در رشته های مختلف علوم انسانی به تألیف و ترجمه منابع درسی اصلی، فرعی و جنبی اقدام کند.

دشواری چنین کاری بر دانشمندان و صاحب نظران پوشیده نیست و به همین جهت مرحله کمال مطلوب آن باید به تدریج و پس از انتقادهای و یادآوریهایی پیاپی ارباب نظر به دست آید. انتظار دارد که این بزرگواران از این همیاری و راهنمایی دریغ نوزند و با پیشنهادهای اصلاحی خود، این سازمان را در اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی جمهوری اسلامی ایران یاری دهند.

کتاب حاضر برای دانشجویان رشته باستان شناسی به عنوان کتاب مبنایی برای درس سکه شناسی در مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد قابل استفاده است، همچنین این کتاب برای دانشجویان رشته تاریخ به عنوان منبع درس اختیاری شناخت و نقد منابع و مآخذ تاریخ ایران پیش از اسلام در مقطع کارشناسی به ارزش ۲ واحد نیز قابل استفاده است. امید می رود که علاوه بر جامعه دانشگاهی، سایر علاقه مندان نیز از آن بهره مند شوند.

فهرست مطالب

الف	پیش‌گفتار
۱	مقدمه
۱	چگونگی پیدایی سکه
۹	چگونگی ضرب سکه
۱۲	آغاز ضرب سکه در جهان اسلام (سکه‌های عرب - بیزانسی)
۲۱	۱. سکه‌های عرب - ساسانی
۶۱	درهم‌های عرب - سیستانی
۶۷	درهم‌های عرب - هیتالی
۶۹	درهم‌های عرب - بخارایی
۷۲	درهم‌های عرب - ارمنی
۹۳	۲. سکه‌های اموی
۱۲۳	۳. سکه‌های عباسی
۲۰۹	۴. سکه‌های اسپهبدان طبرستان
۲۱۵	۵. سکه‌های حاکمان عرب طبرستان
۲۲۳	۶. سکه‌های طاهری
۲۳۵	۷. سکه‌های صفاری
۲۵۹	۸. سکه‌های حاکمان محلی و مدعیان حکومت در دوره صفاری
۲۵۹	(۱) ابودلفیان
۲۶۲	(۲) ابومنصور أفلح بن محمد بن خاقان
۲۶۲	(۳) ابوشجاع احمد بن عبدالله خُجستانی
۲۶۴	(۴) اذکوتگین بن آسانتگین
۲۶۴	(۵) رافع بن هرثمه
۲۶۵	(۶) سُبْکری
۲۶۵	(۷) کُثیر بن احمد، احمد بن قُدم و عبدالله بن احمد
۲۶۶	(۸) طاهر بن محمد تمیمی و حسین بن طاهر تمیمی
۲۶۷	(۹) اینالتگین
۲۶۹	۹. سکه‌های سامانی

۱۰. سکه‌های حاکمان محلی و مدعیان حکومت در دورهٔ سامانی

۳۷۵		(۱) ابوداودیان
۳۷۵		(۲) سامانیان آخسیک
۳۸۴		(۳) ساجیان
۳۸۸		(۴) آفشین آسروشنه
۳۹۳		(۵) آفریغیان
۳۹۳		(۶) درهم‌های تقلیدی اروپاییان
۳۹۶		(۷) امیران خُتل
۴۰۱		(۸) محمد بن هُرمز
۴۰۳		(۹) امیران مولتان
۴۰۴		(۱۰) اسحاق بن احمد
۴۰۵		(۱۱) صُلوکیان
۴۰۶		(۱۲) احمد بن سهل
۴۰۹		(۱۳) مَتیان
۴۱۱		(۱۴) لیلی بن نُعمان
۴۱۲		(۱۵) یحیی بن احمد
۴۱۳		(۱۶) الیاسیان
۴۱۴		(۱۷) بالدو
۴۱۵		(۱۸) طرفداران سامانیان در برابر زیاریان
۴۱۵		(۱۹) دیسَم بن ابراهیم
۴۱۶		(۲۰) سالاریان/سلّاریان
۴۲۳		(۲۱) محتاجیان
۴۲۳		(۲۲) ابراهیم بن احمد
۴۲۶		(۲۳) جَلندیان
۴۲۷		(۲۴) احمد بن یوسف
۴۲۸		(۲۵) جُستانیان
۴۲۹		(۲۶) امیران بُست
۴۳۰		(۲۷) علی بن کامه
۴۳۲		(۲۸) جعفریان
۴۳۳		(۲۹) روآدیان
۴۳۴		

۴۳۵	 (۳۰) حاکمان اندرابه و بنجهیر
۴۴۱	 (۳۱) نصر بن عبدالملک
۴۴۲	 (۳۲) چند درهمی‌های تقلیدی ضرب بدخشان
۴۴۲	 (۳۳) مأمونیان
۴۴۵	 (۳۴) هَبَّاریان
۴۴۹	 (۳۵) هاشمیان دربند
۴۵۰	 (۳۶) حَسَنَوِیهیان
۴۵۲	 (۳۷) الناصر لدین الله علی
۴۵۳	 (۳۸) شَدَّادیان
۴۵۹	 (۳۹) امیران یون
۴۵۹	 (۴۰) سیمجوریان
۴۶۳	 ۱۱. سکه‌های علویان طبرستان و قزوین و هوسَم
۴۷۰	 حسین بن احمد
۴۷۰	 امامان زیدی هوسَم
۴۷۳	 ۱۲. سکه‌های باوندی
۴۷۹	 ۱۳. سکه‌های زیاری
۴۹۱	 ۱۴. سکه‌های آل بویه
۵۴۱	 ۱۵. سکه‌های حاکمان محلی و مدعیان حکومت در دوره آل بویه
۵۴۱	 (۱) فیروزانیان
۵۴۲	 (۲) عمرانیان
۵۴۳	 (۳) آل کاکویه
۵۴۸	 (۴) حاکم ناشناخته سیراف
۵۴۹	 ۱۶. سکه‌های غزنوی
۶۲۱	 ۱۷. سکه‌های حاکمان محلی در دوره غزنوی
۶۲۱	 (۱) قَرِغونیان
۶۲۲	 (۲) هَذَابانیان
۶۲۳	 منابع و مآخذ
۶۳۳	 نمایه
۶۶۷	 تصاویر رنگی برخی از سکه‌ها

پیش‌گفتار

خداوند بزرگ را سپاس می‌گویم که این توفیق را به من ارزانی داشت تا بتوانم بخشی از نتایج سالها پژوهش خویش را در باره سکه‌های ایران زمین در اختیار علاقه‌مندان به تاریخ و فرهنگ این سرزمین پر بار و کهنسال قرار دهم. علاقه من به دانش سکه‌شناسی، و به‌خصوص سکه‌شناسی ایرانی، به چهل سال پیش بازمی‌گردد، یعنی زمانی که دانش‌آموز سال سوم دبستان بودم. در آن زمان با اصرار فراوان توانستم مرحوم پدر بزرگم را راضی کنم تا چند سکه از مجموعه خانوادگی‌مان را که می‌گفت نسل اندر نسل بدو رسیده به من بدهد. پس از آن، تا مدتها سرگرمی من بازی با آن سکه‌ها و کوشش برای خواندن نوشته‌های رو و پشت آنها بود. پدر بزرگم می‌گفت که آن سکه‌ها بازمانده یکی از نیاکانمان به نام قَتاح است که در دوران پُر آشوب پایان عصر صفوی می‌زیست. هرگز فراموش نمی‌کنم که من و برادرانم و پسرعموهایم چگونه با اشتیاق نام نیاکانمان را تا قَتاح به خاطر می‌سپردیم و زیر لب زمزمه می‌کردیم تا بتوانیم در آینده با افتخار به فرزندانمان منتقل کنیم. فهرستی که من باید به خاطر می‌سپردم و خود را آن گونه معرفی می‌کردم، این بود: حسن محمد یوسف یعقوب باقر کریم مراد علی بیگ حیدربیک صفربیک قَتاح، یعنی حسن بن محمد بن یوسف بن یعقوب بن باقر بن کریم بن مراد بن علی بیگ بن حیدربیک بن صفربیک بن قَتاح. همیشه می‌خواستم بدانم که چرا نسب‌نامه‌ام به قَتاح ختم می‌شود و پیش‌تر نمی‌رود، و این که اصلاً قَتاح که بوده و چه شغلی داشته که به سکه مربوط می‌شده و به عبارتی چرا کارش «سکه» بوده است؟! هرگز پاسخ این پرسش را نیافتم، اما علاقه‌ام به سکه‌شناسی روز به روز بیشتر می‌شد. نخستین کتابی که در دوران کودکی خواندم کتابی کوچک از محمد مشیری بود با نام «راهنمای خواندن انواع خطوط کوفی بر روی سکه‌ها، کتیبه‌ها، کتب، سفال، فلزکاری و غیره» که در سال ۱۳۵۴ منتشر شده بود و تنها ۸۰ ریال قیمت داشت. بارها و بارها از روی این کتاب رونویسی کردم و تمرینات آن را در دفترم نوشتم تا خط کوفی را بیاموزم. یکی دیگر از سرگرمی‌هایم در دوره نوجوانی و در سالهای ۱۳۵۹-۱۳۶۰ بازدید از مجموعه‌هایی پراکنده و گاه تقلبی بود که صبح روزهای جمعه در بازار تهران، در راهروهای منتهی به حیاط مسجدی که اکنون مسجد امام خمینی خوانده می‌شود، برای فروش به مجموعه‌داران عرضه می‌شد. پس از پایان تحصیلات دوره متوسطه برای آن که بتوانم زبانها و خطوط باستانی را فراگیرم باید به یک زبان خارجی مسلط می‌شدم تا

بتوانم در مقطع کارشناسی ارشد و سپس دکتری رشته فرهنگ و زبانهای باستانی را بخوانم. از این رو، برای مقطع کارشناسی، رشته زبان و ادبیات انگلیسی را برگزیدم و سرانجام به آرزوی دیرین خود رسیدم و کارشناسی ارشد و دکتری خود را در رشته فرهنگ و زبانهای باستانی به پایان رساندم. اخذ مدرک دکتری در این رشته و سالها تدریس زبانهای باستانی در دانشگاه تهران و تحقیق در زمینه فرهنگ ایران باستان، نه تنها از علاقه من به سکه‌شناسی نکاسته، بلکه آن را بیشتر نیز کرده است. حاصل این علاقه دیرین و ثمره بذری که چهل سال پیش مرحوم پدر بزرگم در دلم کاشت، کتابی است که اکنون در پیش رو دارید.

خوشبختانه چند سالی است که شمار زیادی کتاب و مقاله در زمینه سکه‌شناسی در ایران تألیف یا ترجمه شده است. نویسندگان این آثار - که بیشتر علاقه‌مندان غیرمتخصص بوده‌اند - در حد توان کوشیده‌اند تا اطلاعات خویش را در اختیار دیگران بگذارند و سهمی در پیشبرد دانش سکه‌شناسی در ایران داشته باشند؛ با وجود این، تقریباً در همه این آثار کاستیها و اشتباهاتی دیده می‌شود که بعضاً نابخشودنی است. از دلایل بروز این اشتباهات، می‌توان به عدم تسلط نویسندگان این آثار به جنبه‌هایی از دانش سکه‌شناسی، به‌خصوص زبان‌شناسی، و عدم دسترسی آنان به انبوه منابع خارجی اشاره کرد. با کمال تأسف باید گفت که سکه‌شناسی به عنوان یک رشته تخصصی و دانشگاهی جایگاهی در ایران ندارد. تدریس تنها دو واحد درس سکه‌شناسی، آن هم فقط در مقطع کارشناسی رشته باستان‌شناسی، کوششی بی‌نتیجه است. به علاوه، در موزه‌های معتبر دنیا مسئولیت بخش نگهداری مسکوکات به متخصصان سکه‌شناس سپرده شده و غالباً همین افراد هستند که بیشترین کتابها و مقاله‌ها را در باره سکه‌شناسی، یا دست‌کم کاتالوگهایی جامع از سکه‌های موجود در موزه‌هایشان، منتشر می‌کنند. این در حالی است که در ایران حتی دسترسی به انبوه سکه‌های موجود در انبارهای موزه‌ها و تصویربرداری از آنها برای بسیاری از پژوهشگران ناممکن است. در برخی از موزه‌ها، تنها تعداد اندکی از سکه‌ها در معرض دید بازدیدکنندگان قرار گرفته و آن تعداد اندک نیز سکه‌هایی معمولی هستند که نکته جدیدی در آنها نهفته نیست. از سوی دیگر، طرح تدوین «نخستین دانشنامه سکه» که در تیر ماه ۱۳۸۶ به عنوان طرحی ملی مطرح شد و قرار بود از سوی پژوهشکده زبان و گویش سازمان میراث فرهنگی با همکاری موزه ملی ایران به اجرا درآید، راه به جایی نبرد و در شهریور ماه همان سال متوقف شد. مدیران و مسئولان محترم سازمان میراث فرهنگی نیک می‌دانند که وظیفه ما تنها حفظ و نگهداری سکه‌های تاریخی نیست، بلکه باید در جهت شناسایی و شناساندن آنها نیز بکوشیم و رازهای نهفته در آنها را بازایبیم. خوشبختانه آیین‌نامه تأسیس موزه‌های خصوصی در تاریخ ۵ مرداد ۱۳۸۴ از سوی هیأت محترم دولت به تصویب رسیده و تا کنون چند موزه خصوصی سکه نیز تأسیس شده است؛ با وجود این، هنوز در کشور ما قوانین مدونی برای «مجموعه‌داری» - که از ارکان اصلی دانش سکه‌شناسی است - وجود ندارد. از سوی دیگر، هیچ مرکزی در ایران متولی نظارت و سامان‌دهی به پژوهشهای سکه‌شناختی نیست. چنان که می‌دانیم محمد مشیری در سال ۱۳۵۲ «مؤسسه سکه‌شناسی ایران» را تأسیس کرد، اما

۱. این کتاب، کتاب تاریخ نیست. از این رو، توضیحات مربوط به هر سلسله یا خاندان یا شخصیت تاریخی در نهایت اختصار است. به علاوه، در جداول مربوط به هر سلسله یا خاندان، تنها نام کسانی آمده که از خود سکه به یادگار نهاده‌اند.

۲. در برخی از موارد، تاریخ یا تاریخهایی که در هر جدول در برابر نام فرمانروایان آمده، بر پایه اطلاعات سکه‌شناختی است و لزوماً با آنچه گاه در منابع تاریخی دیده می‌شود یکسان نیست. در این موارد، اطلاعات سکه‌شناختی می‌تواند پژوهشگران را در بازنگری منابع تاریخی و اصلاح آنها یاری رساند.

۳. چنان که می‌دانیم گاه واژه‌های عربی با املاهایی متفاوت با آنچه اکنون مرسوم است بر سکه‌ها دیده می‌شود، مثلاً «ابراهیم» به صورت «ابرهیم»، «ابوالقاسم» به صورت «ابوالقسم»، «اسماعیل» به صورت «اسمعیل»، «ثلاث» به صورت «ثلث»، «ثمانین» به صورت «ثمانین»، «حارث» به صورت «حرث»، «الدینار» به صورت «الدینر»، «عبدالرحمان» به صورت «عبدالرحمن»، «علیه السلام» به صورت «علیه السلم»، «ملک العادل» به صورت «ملک العدل»، و «هارون» به صورت «هرون» نوشته شده است. گاه نیز برخی از واژه‌ها با چند املا متفاوت دیده می‌شوند، مثلاً عدد «چهارصد» به صورتهای مختلف «اربع‌مائه»، «اربع‌مائه»، «اربع‌مئه» و «اربع‌مئه» نوشته شده است. در این کتاب، برای حفظ یکدستی، همه نوشته‌های عربی سکه‌ها به شیوه‌ای که اکنون در نگارش زبان عربی متداول است، برگردانده شده است.

۴. همه نامهایی که در عربی «ال» دارند، در متن فارسی کتاب بدون «ال» نوشته شده‌اند، مگر در صورتی که عین نوشته روی سکه مد نظر باشد که در آن صورت نام مورد نظر در میان «» آمده است؛ برای نمونه، حسن بن عبدالله و حسن بن قاسم که صورت اصلی آنها در عربی «الحسن بن عبدالله» و «الحسن بن القاسم» است. به علاوه، در خوانش نوشته‌های رو و پشت سکه‌ها طبیعتاً صورت اصلی با «ال» آمده است.

۵. گاه برخی از نوشته‌های رو و یا پشت سکه‌ها ساییده شده است. در بیشتر موارد، قرائت بخشهای ساییده با توجه به نمونه‌های سالم صورت گرفته است. با وجود این، در چند مورد امکان قرائت برخی از واژه‌ها وجود نداشت. در آن موارد از نقطه‌چین (...) استفاده شده است.

۶. گاه در برخی از سکه‌ها به دلیل کمبود جا یا بی‌دقتی قالب‌تراش، کلمه‌ای به صورت کامل حک نشده است. برای نمونه، در نوشته پیرامونی پشت برخی از سکه‌های مسی اموی ضرب ارمینیه، حرّان و دبیل، که تاریخ ضرب ندارند، عبارت «ضرب هذا الفلّس» به صورت «ضرب هذا الفلّس» نوشته شده است. نیز در سکه‌ای مسی متعلق به نوح بن نصر سامانی ضرب سال ۳۴۱ ق، بدون نام ضربخانه، در نوشته پیرامونی پشت سکه، پس از نام نوح بن نصر، عبارت «اعزه الله» تنها به صورت «اعز» نوشته شده است. در همه این موارد، با در نظر گرفتن نمونه‌های مشابه، در توضیحات مربوط به سکه شکل کامل کلمه یا عبارت داده شده است.

۷. در این کتاب، همه نوشته‌های پهلوی سکه‌ها به شیوه مکّنزی (MacKenzie) حرف‌نویسی و آوانویسی شده است. حرف‌نوشته‌ها در سمت چپ و آوانوشته‌ها در سمت راست در میان نشانه // آمده است. این شیوه اکنون

پذیرفته‌ترین شیوه نزد دانشمندان زبان‌شناسی ایرانی است. شایان ذکر است که خط به کار رفته بر سکه‌های ساسانی تا زمان پادشاهی خسرو اول (انوشیروان) خط پهلوی کتیبه‌ای بود، اما از آن زمان به بعد به تدریج به خط پهلوی کتابی نزدیک شد. خط به کار رفته بر سکه‌های عرب-ساسانی نیز خط پهلوی کتابی است، اما گاه شکل برخی از حروف به پهلوی کتیبه‌ای نزدیک‌تر است. از دشواریهای خط پهلوی، چندارزشی بودن برخی از حروف، نمایاندن برخی از مصوتها، تغییر شکل برخی از حروف در هنگام اتصال به یکدیگر، کاربرد املاهای تاریخی و شبه‌تاریخی، و استفاده از عناصری به نام هُزوارش است. هُزوارشها واژه‌هایی آرامی‌الاصل هستند که در هنگام قرائت، معادل پهلوی آنها به تلفظ درمی‌آید. برای مثال، واژه «فرّه» که تلفظ آن در زبان پهلوی /xwarrah/ است، به صورت **𐭠𐭣𐭥𐭥** نوشته می‌شود که حرف‌نوشت آن GDE است. هُزوارشها را با حروف بزرگ حرف‌نویسی می‌کنند (در باره حروف خط پهلوی کتیبه‌ای و کتابی نک: مِکنزی ۱۹۷۱: xi-xiii؛ در باره اتصال حروف پهلوی کتابی به یکدیگر نک: آموزگار و تفضلی ۱۳۷۵: ۵۵-۵۶).

در اینجا وظیفه خود می‌دانم که از همه مجموعه‌داران محترمی که از تجربیاتشان بهره‌ها برده‌ام صمیمانه سپاسگزاری کنم، به خصوص آقایان عبدالحسین زعفرانی، بهرام علاءالدینی و حسن پاکزادیان. نیز از مسئولان محترم سازمان «سمت» سپاسگزارم که برای چاپ و انتشار این کتاب از هیچ کوششی دریغ نکردند، به خصوص آقایان دکتر احمد احمدی، ریاست محترم سازمان، دکتر حسین هاجری، معاونت محترم پژوهشی سازمان، و دکتر محمدرضا سعیدی، معاونت محترم اجرایی سازمان.

در پایان، ذکر این نکته نیز لازم است که هنوز بسیاری از سکه‌هایی که در مجموعه‌های دولتی یا خصوصی نگهداری می‌شوند و کسی حتی از وجودشان اطلاع ندارد. از سوی دیگر، هر از گاه سکه یا سکه‌هایی جدید یافت می‌شوند که اطلاعات تازه‌ای را در اختیار سکه‌شناسان قرار می‌دهند. نگارنده همه تلاش خود را به کار برده تا آخرین و دقیق‌ترین اطلاعات را در اختیار خوانندگان محترم قرار دهد و تا حد امکان تصاویر نمونه‌های اصلی و مهم را در این کتاب بیاورد. در صورتی که موزه‌داران و مجموعه‌داران محترم سکه‌هایی را می‌شناسند که در این کتاب بدانها اشاره نشده است، سپاسگزار خواهم شد اگر اینجانب را مطلع فرمایند تا در چاپهای بعد بدانها نیز اشاره شود.

دکتر حسن رضائی باغبیدی

استاد گروه فرهنگ و زبانهای باستانی دانشگاه تهران

عضو پیوسته فرهنگستان زبان و ادب فارسی

و عضو شورای عالی علمی مرکز دائرةالمعارف بزرگ اسلامی